

INSTITUTE OF TEACHER TRAINING & RESEARCH, KUK
4-YEAR INTEGRATED TEACHER EDUCATION PROGRAMME (ITEP)
SCHEME OF EXAMINATION w.e.f. Session 2024-25

B.A. B.Ed (ITEP-Secondary Stage) in accordance with NEP-2020 Semester-I

Type of Course	Course Code	Nomenclature Of Course	Total Credits	Theory	Practical/Tutorial	Contact Hours	Duration of Exam. (in Hours)	External	Internal	Total Marks
CC-AI	B24-ITP-101	Evolution of Indian Education	4	3	1	4	3	70	30	100
DC/ IDC: Choose any 3 subjects (CC-BI, CC-CI, CC-DI) from following Groups (upto the maximum of 2 subjects from any of the group)										
GROUP-I : SOCIAL STUDIES										
	B23-HIS-101	Idea of Bharat	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-ECO-101	Micro Economics-I	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-GEO-101	Physical Geography (Theory)	4	3	----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-POL-101	Principles of Political Science-I	4	3	1	4	3	70	30	100

GROUP-II: LANGUAGES										
	B23-HIN-101	Hindi Bhasha Avm Aadhunik Kavita	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-ENG-101	Introduction to Short Story & Basic Grammer	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-SKT-101	NITI-SAHITYAM VYAKARAN	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-PNB-101	ADHUNIK PUNJABI KAVITA TE VIHARIK PUNJABI	4	3	1	4	3	70	30	100
GROUP-III-OTHER ARTS SUBJECTS										
	B23-BMI-101	Fundamentals of North Indian Music: Theory	4	2	----	2	3	35	15	100
		Practical		----	2	4	6	35	15	
	B23-BMV-101	Musicology: Theory	4	2	----	2	3	35	15	100
		Practical		----	2	4	6	35	15	
	B23-MAT-101	Calculus	4	3	----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-HSC-101	Home & Interior Décor	4	3	---	3	3	50	20	100
		Practical		---	1	2	4	20	10	

AEC/VAC 5.1: Choose any one										
AEC/V AC 5.1	B24-ITP-102	Language-I: Hindi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-103	Language-I: Sanskrit (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-104	Language-I: English (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-105	Language-I: Punjabi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
AEC/V AC 5.3.1	B24-ITP-106	Art Education (Performing & Visual) Theatre	2	----	2	4	3	35	15	50
AEC/V AC 5.4.1	B24-ITP-107	Understanding India-I (Indian Ethos & Knowledge Systems)	2	2	----	2	1.5	35	15	50

*Syllabi of DC/IDC (CC-BI, CC-CI and CC-DI) will be same as approved for Core Course of respective subject in UG Programmes.

B.A. B.Ed (ITEP-Secondary Stage)**SEMESTER-II**

Type of Course	Course Code	Nomenclature Of Course	Total Credits	Theory	Practical/ Tutorial	Contact Hours	Duration of Exam. (in Hours)	External	Internal	Total Marks
CC- A2	B24-ITP-201	Child Development & Educational Psychology	4	3	1	4	3	70	30	100
DC/ IDC: Continue with 3 subjects chosen in Ist Semester (CC-B2, CC-C2 and CC-D2)										
GROUP-I: SOCIAL STUDIES										
	B23-HIS-201	History of India (from earliest times to 1206)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-ECO-201	Macro Economics-I	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-GEO-201	Human Geography (Theory)	4	3	----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-POL-201	Principles of Political Science-II	4	3	1	4	3	70	30	100
GROUP-II: LANGUAGES										
	B23-HIN-201	Madhyakalin Hindi Kavita	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-ENG-201	Introduction to Prose and basic comprehension	4	3	1	4	3	70	30	100

	B23-SKT-201	Shrimad Bhagvat Geeta swastvritam chhand shastram	4	3	1	4	3	70	30	100
	B23-PNB-201	ADHUNIK PUNJABI GALP TE VIHARIK PUNJABI	4	3	1	4	3	70	30	100
GROUP-III : OTHER ART SUBJECTS										
	B23-BMI-201	History of non-percussion instruments and rags: Theory	4	2	----	2	3	35	15	100
		Practical		----	2	4	6	35	15	
	B23-BMV-201	Historical study of the musical terms: Theory	4	2	----	2	3	35	15	100
		Practical		----	2	4	6	35	15	
	B23-MAT-201	Algebra and number theory	4	3	----	3	3	70	30	100
		Practical		---	1	2	3			
	B23-HSC-201	Nutrition science	4	3	----	3	3	50	20	100
		Practical		---	1	2	4	20	10	

AEC/VAC 5.2 : Choose any other than studied in Ist Sem.										
AEC/VAC 5.2	B24-ITP-202	Language-II: Hindi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-203	Language-II: Sanskrit (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-204	Language-II: English (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-205	Language-II: Punjabi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
AEC/VAC 5.4.2	B24-ITP-206	Understanding India-II (Indian Ethos & Knowledge Systems)	2	2	----	2	1.5	35	15	50
AEC/VAC 5.5	B24-ITP-207	Teacher and society	2	2	----	2	1.5	35	15	50

*Syllabi of DC/IDC (CC-B2, CC-C2 and CC-D2) will be same as approved for Core Course of respective subject in UG Programmes.

INSTITUTE OF TEACHER TRAINING & RESEARCH, KUK
4-YEAR INTEGRATED TEACHER EDUCATION PROGRAMME (ITEP)
SCHEME OF EXAMINATION w.e.f. Session 2024-25

B.Sc. B.Ed (ITEP-Secondary Stage) in accordance with NEP-2020 Semester-I

Type of Course	Course Code	Nomenclature Of Course	Total Credits	Theory	Practical/ Tutorial	Contact Hours	Duration of Exam. (in Hours)	External	Internal	Total Marks
CC-AI	B24-ITP-101	Evolution of Indian Education	4	3	1	4	3	70	30	100
DC/ IDC/MDC: Choose any 3 subjects from either Group 1 or Group 2 (CC-BI, CC-CI and CC-DI)										
GROUP I: PHYSICAL SCIENCE										
	B23-MAT-101	Calculus	4	3	----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-PHY-101	Mechanics: Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-CHE-101	Chemistry-I Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-CSE-101	Problem solving through C	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		-----	1	2	3	20	10	

GROUP -2 BIOLOGICAL SCIENCE										
	B23-BOT-101	Diversity of microbes, algae, fungi and archegoniate: Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-ZOO-101	Animal diversity of non chordatec: Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-CHE-101	Chemistry-I Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
AEC/VAC 5.1: Choose any one										
AEC/VAC 5.1	B24-ITP-102	Language-I: Hindi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-103	Language-I: Sanskrit (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-104	Language-I: English (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100

	B24-ITP-105	Language-I: Punjabi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
AEC/VAC 5.3.1	B24-ITP-106	Art Education (Performing & Visual) Theatre	2	----	2	4	3	35	15	50
AEC/VAC 5.4.1	B24-ITP-107	Understanding India-I (Indian Ethos & Knowledge Systems)	2	2	----	2	1.5	35	15	50

*Syllabi of DC/IDC (CC-B2, CC-C2 and CC-D2) will be same as approved for Core Course of respective subject in UG Programmes.

B.Sc. B.Ed. (ITEP-Secondary Stage) SEMESTER-II

Type of Course	Course Code	Nomenclature Of Course	Total Credits	Theory	Practical/ Tutorial	Contact Hours	Duration of Exam. (in Hours)	External	Internal	Total Marks
CC-A2	B24-ITP-201	Child Development & Educational Psychology	4	3	1	4	3	70	30	100
DC/ IDC: Continue with three subjects as chosen in Ist Sem. (CC-B2, CC-C2 and CC-D2)										
GROUP I: PHYSICAL SCIENCE										
	B23-MAT-201	Algebra and number theory	4	3	---	3	3	70	30	100
		Practical		---	1	2	3			
	B23-PHY-201	Electricity and magnetism and EM : Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-CHE-201	Chemistry-II Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-CSE-201	Web Development	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		-----	1	2	3	20	10	

GROUP 2 : BIOLOGICAL SCIENCE										
	B23-BOT-201	Plant taxonomy and ecology : Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-ZOO-201	Animal diversity of chordatec: Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
	B23-CHE-201	Chemistry-II Theory	4	3	-----	3	3	50	20	100
		Practical		----	1	2	3	20	10	
AEC/VAC 5.2: Choose one language other than studied in Ist Semester										
AEC/V AC 5.2	B24-ITP-202	Language-II: Hindi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-203	Language-II: Sanskrit (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-204	Language-II: English (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-205	Language-II: Punjabi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
AEC/V AC 5.4.2	B24-ITP-206	Understanding India-II (Indian Ethos & Knowledge Systems)	2	2	----	2	1.5	35	15	50
AEC/V AC 5.5	B24-ITP-207	Teacher and Society	2	2	----	2	1.5	35	15	50

*Syllabi of DC/IDC (CC-B2, CC-C2 and CC-D2) will be same as approved for Core Course of respective subject in UG Programmes.

INSTITUTE OF TEACHER TRAINING & RESEARCH, KUK
4-YEAR INTEGRATED TEACHER EDUCATION PROGRAMME (ITEP)
SCHEME OF EXAMINATION w.e.f. Session 2024-25

B.Com. B.Ed (ITEP-Secondary Stage) in accordance with NEP-2020 Semester-I

Type of Course	Course Code	Nomenclature Of Course	Total Credits	Theory	Practical/ Tutorial	Contact Hours	Duration of Exam. (in Hours)	External	Internal	Total Marks
CC-AI	B24-ITP-101	Evolution of Indian Education	4	3	1	4	3	70	30	100
DC/ IDC:										
CC-BI	B23-COM-101	Financial Accounting	4	3	1	4	3	70	30	100
CC-CI	B23-COM-102	Business Laws	4	3	1	4	3	70	30	100
CC-DI	B23-COM-103	Business Management	4	3	1	4	3	70	30	100
AEC/VAC 5.1: Choose any one										
AEC/VAC 5.1	B24-ITP-102	Language-I: Hindi (as per 8 th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-103	Language-I: Sanskrit (as per 8 th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-104	Language-I: English (as per 8 th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100

	B24-ITP-105	Language-I: Punjabi (as per 8th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
AEC/VAC 5.3	B24-ITP-106	Art Education (Performing & Visual) Theatre	2	----	2	4	3	35	15	50
AEC/VAC 5.4	B24-ITP-107	Understanding India-II (Indian Ethos & Knowledge Systems)	2	2	----	2	1.5	35	15	50

*Syllabi of DC/IDC (CC-B2, CC-C2 and CC-D2) will be same as approved for Core Course of respective subject in UG Programmes.

B.Com. B.Ed. (ITEP-Secondary Stage) SEMESTER-II

Type of Course	Course Code	Nomenclature Of Course	Total Credits	Theory	Practical/ Tutorial	Contact Hours	Duration of Exam. (in Hours)	External	Internal	Total Marks
CC-A2	B24-ITP-201	Child Development & Educational Psychology	4	3	1	4	3	70	30	100
DC/ IDC:										
CC-B2	B23-COM-201	Computerized Accounting System	4	3	1	4	3	70	30	100
CC-C2	B23-COM-202	Company law	4	3	1	4	3	70	30	100
CC-D2	B23-COM-203	Principles of marketing	4	3	1	4	3	70	30	100
AEC/VAC 5.2 : Choose any other than studied in Ist Semester										
AEC/VAC 5.2	B24-ITP-202	Language-II: Hindi (as per 8 th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-203	Language-II: Sanskrit (as per 8 th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-204	Language-II: English (as per 8 th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100
	B24-ITP-205	Language-II: Punjabi (as per 8 th Schedule of Constitution of India)	4	3	1	4	3	70	30	100

AEC/VAC 5.4.2	B24-ITP-206	Understanding India-II (Indian Ethos & Knowledge Systems)	2	2	----	2	1.5	35	15	50
AEC/VAC 5.5	B24-ITP-207	Teacher and Society	2	2	----	2	1.5	35	15	50

*Syllabi of DC/IDC (CC-B2, CC-C2 and CC-D2) will be same as approved for Core Course of respective subject in UG Programmes.

4-YEAR INTEGRATED TEACHER EDUCATION PROGRAMME

LEARNING OUTCOME BASED CURRICULUM FRAMEWORK (LOCF)

As per NEP-2020

w.e.f. Academic Session 2024-25

SYLLABUS

ITEP (SECONDARY STAGE)

(Foundation of Education & AEC/VAC)

B.A. B.ED, B.SC. B.ED & B.COM. B.ED

KURUKSHETRA UNIVERSITY KURUKSHETRA

(Established by the State Legislature Act XII of 1956)

A++ Grade NAAC ACCREDITED

SEMESTER-I

SEMESTER – I

Part A – Introduction			
Subject	Foundation of Education		
Semester	I		
Name of the Course	Evolution Of Indian Education		
Course Code	B24-ITP-101		
Course Type	CC-A1		
Course Learning Outcomes (CLOs):	<p>After completion of this course, student teachers will be able to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Discuss genesis, vision, and evolution of education in Vedic Period, in Buddhist & Jain period and in Colonial period. 2. Understand the finance and management system of educational institutions in Vedic period, in Buddhist & Jain period and in Colonial period. 3. Explain contribution of Indian Thinkers in educational reform. 4. Evaluate the various committees, commission and policies in 20st century. 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks: 100		Time: 03 Hours	
Internal Assessment Marks: 30			
End Term Exam Marks: 70			

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Unit	Topics	Contact Hours
I.	<u>Ancient Indian Education: Vedic period</u> <ol style="list-style-type: none">1. Vision, objectives and salient features of Vedic Education System.2. Teaching and learning process in Vedic period.3. Development of educational institution: Finances and Management in Vedic period4. Famous Educational institutions and Guru-Shishyaparampara.5. Education at the time of Epics: Ramayana and Mahabharata.	15
II.	<u>Ancient Indian Education: Buddhist and Jain</u> <ol style="list-style-type: none">1. Vision, objectives and salient features of Buddhist and Jain period.2. Teaching and Learning Process in Buddhist and Jain period.3. Finance and Management of Educational Institutions in Buddhist and Jain period.4. Educational Institutions: Nalanda, Taxila, Vikramshila, Vallabhi, Nadia.5. Guru-Shishyaparampara in Buddhist and Jain period.	15
III.	<u>Colonial Education in India</u> <ol style="list-style-type: none">1. Macaulay Minutes, Wood Dispatch and westernization of Indian Education.2. Teaching and Learning Process in Colonial period.3. Finance and Management of Educational Institution in Colonial period.	15
IV.	<u>Modern Indian Education</u> <ol style="list-style-type: none">1. Educational thoughts: Savitribai and JyotibaPhule, Swami Vivekananda, Pt. MadanmohanMalaviya.2. Review of Secondary Education in India after Independence with special reference to:<ul style="list-style-type: none">- Secondary Education Commission (1952-53)- Indian Education Commission (1964-66)	15

	<ul style="list-style-type: none"> - National Policy on Education (1986) 3. NEP 2020: vision and implementation for a vibrant India. 	
Suggested Activities	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prepare a report highlighting educational reforms with special reference to school education in the light of NEP 2020. 2. Compare vision, objectives and salient features of education during different periods. 3. Analysis of current educational strengths and weaknesses of one's own locality and work out a critical report. 	
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: <ul style="list-style-type: none"> ● Class Participation: 05 Marks ● Seminar/presentation/assignment/quiz/activities etc.: 10Marks ● Mid-Term Exam: 15 Marks 		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: <ol style="list-style-type: none"> 1. Shashi Tiwari, History of Vedic Literature. New Bharatiya Book Corporation. 2. P.L Bhargava, India in the Vedic Age 3. SukhlalSanghavi, Ramesh S Betai, DalsukhMalvania, Essence Of Jainism 4. Dasgupta D.C, Jain system of Education, cal. 1942, 74-75 5. C.P.S Chauhan, Modern India Education: Policies Progress Problem 6. RadhakumudMookerji, Ancient Indian Education(Brahmanical& Buddhist) 1st Edition Pramood k. Naya, Colonial Education India. 7. Shankar Mukharji, Contemporly issues in Modern Indian Education. 8. Walia,J.S, Philosophical, Sociological and Economic basis of Education. Jalandar: Ahim Paul Publishers. 		

SEMESTER-I

Part A- Introduction			
Subject	Hindi		
Semester	I		
Name of the Course	Language 1 : Hindi (As per the 8 th Schedule of the Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-102		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO) :	<p>सीखने के परिणाम</p> <p>पाठ्यक्रम पूरा करने के बाद, छात्र शिक्षक इसमें सक्षम होंगे :</p> <ul style="list-style-type: none"> ● विभिन्न संदर्भों में भाषा और उसके कार्यों को परिभाषित करें। ● भाषा और अनुभूति के बीच संबंध को पहचानें और विचारों के प्रभावी संचार के लिए भाषाई ज्ञान और कौशल का उपयोग करें; ● प्रभावी ढंग से सुनने, बोलने, पढ़ने लिखने और आलोचनात्मक सोच के लिए ज्ञान और क्षमता प्रदर्शित करें, ● पारस्परिक संबंध बनाएं और सामाजिक कौशल बढ़ाएं। 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks : 100 Internal Assessment : 30 Marks End Term Exam : 70 Marks	Time : 3 Hrs.		

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Unit	Content	Contact Hours
I	<p style="text-align: center;">भाषा, संचार और अनुभूति</p> <p>क) भाषा : परिभाषा, विशेषताएँ, कार्य; संचार के साधन के रूप में भाषा और अनुभूति के माध्यम के रूप में भाषा</p> <p>ख) भाषा, संस्कृति और समाज : भाषा, भिन्नता, भाषा बनाम बोली, भाषाओं का संवैधानिक परिप्रेक्ष्य : भाषा नीति और भाषा योजना । भाषा मानकीकरण ; भारत में द्वि-बहुभाषावाद</p> <p>ग) संचार की प्रकृति और प्रक्रिया : सिद्धांत, संचार के प्रकार (औपचारिक और अनौपचारिक, लिखित और मौखिक, मौखिक और गैर-मौखिक) संचार में बाधाएं, प्रभावी संचार की विशेषताएं । संचार का संदर्भ, डिक्कोडर की भूमिका, आमने-सामने बातचीत, बारी-बारी से बातचीत, नए जमाने की तकनीकें ।</p>	15
II	<p style="text-align: center;">भाषा को समझना, अवयव एवं कार्य</p> <p>क) भाषण ध्वनियों और अक्षरों का वर्गीकरण, भाषण के भाग, भाषाओं में भाषण ध्वनियों का उत्पादन, सुप्रासेगमेंटल्स : तनाव, पिच, टोन, इंटेनेशन, जंकचर, ग्राफ फोनेमिक जागरूकता ।</p> <p>ख) रूपियों की पहचान, शब्द निर्माण प्रक्रियाएं, शाब्दिक, शब्दावली निर्माण, नए शब्द पढ़ना, भाषण अधिनियम सी वाक्य-विन्यास वाक्यों के प्रकार-सरल, जटिल और संयुक्त</p> <p>ग) शब्दार्थ और व्यावहारिकता</p>	15
III	<p style="text-align: center;">सुनना और बोलना और आलोचनात्मक सोच कौशल</p> <p>क) सुनना और सुनना, सुनने के उपकौशल, अच्छा सुनने का व्यवहार; सुनने की रणनीतियाँ ।</p> <p>ख) सुनने की समझ : पूरे पाठ्यक्रम को सुनना, रिकॉर्ड किए गए</p>	15

	<p>भाषण/पाठ; विभिन्न उच्चारणों की समझ, नोट लेना</p> <p>ग) सीखने के लिए बोलना और बोलना सीखना; बोलने, वर्णनात्मक कौशल का अभ्यास, शारीरिक भाषा, आवाज और उच्चारण पर संस्कृति का प्रभाव, रुचि पैदा करना और दर्शकों के साथ संबंध स्थापित करना ।</p> <p>घ) आलोचनात्मक सोच क्षमताओं को बढ़ाना; आलोचनात्मक व्याख्या अपने विश्वासों और मूल्यों पर सवाल उठाना और उन्हें चुनौति देना, विचारोंका विकास करना और एक तर्क का मूल्यांकन करना ।</p> <p>ङ) अवलोकन करना । समस्या का वर्णन और निर्धारण; किसी समस्या की तुलना करना और उसका मूल्यांकन करना ।</p>	
IV	<p style="text-align: center;">पढ़ने का कौशल और लेखनकौशल</p> <p>क) पढ़ने की समझ, पढ़ने के प्रकार, अर्थ और संदर्भ, एक इंटरैक्टिव प्रक्रिया के रूप में पढ़ना; छात्रों को सक्रिय पाठक बनने और आलोचनात्मक पठन कौशल विकसित करने की रणनीतियाँ</p> <p>ख) किसी पाठ के सांकेतिक और सांकेतिक पहलुओं को समझना, पढ़ने के माध्यम से शब्दावली का विकास, अनुशासन-आधारित पाठ पढ़ना और पाठ को जटिल बनाने वाली विशेषताएं ।</p> <p>ग) भाषण बनाम लेखन, लेखन के प्रकार : विशिष्ट उद्देश्यों के लिए लेखन (निबंध, पत्र और रिपोर्ट, आदि) ।</p> <p>घ) लेखन की भाषा और शैली : नए शब्दों से निपटना (शैक्षणिक शब्दावली निर्माण), सारांश और व्याख्या तकनीक ।</p> <p>ङ) अकादमिक लेखन घटक; अकादमिक भाषा का विकास, अकादमिक लेखन कौशल विकसित करने के लिए गतिविधियाँ ।</p>	15
	<p>सुझावाँक अभ्यास</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- आप हर दिन की व्याख्या कैसे करते हैं और जो पढ़ते हैं, उसे प्रतिबिंबित कैसे करते हैं? एक रिपोर्ट तैयार करें 2- रिकॉर्ड किए गए वीडियो का आवाज और उच्चारण के नजरिए से विश्लेषण करें और एक रिपोर्ट लिखें । 3- किसी समस्या का अवलोकन करना, उसका वर्णन करना और उसकी रूपरेखा तैयार करना तथा उसका मूल्यांकन करना । 4- बोलने का कौशल विकसित करने के लिए कार्य/गतिविधियाँ - परिस्थितिजन्य बातचीत और भूमिका निभाना; भाषण, भाषण, चर्चा, वाद-विवाद, कहानी सुनाना, चित्रण 5- विभिन्न वार्तालाप संदर्भों में भूमिका निभाएं । 	

	<p>6- अपनी रुचि के किसी भी विषय पर रिकॉर्ड सुनें और प्रासंगिक बिंदु नोट करें (नोट लेना) लेन-देन का सुझावात्मक तरीका :</p> <p>इस पाठ्यक्रम को पढ़ाने में इंटरैक्टिव व्याख्यान, ट्यूटोरियल और चर्चा, रोल प्ले, प्रोजेक्ट, सिमुलेशन, कार्यशालाएं और भाषा-जागरूकता गतिविधियों जैसे व्यावहारिक मिश्रण शामिल होंगे। यह शिक्षण कक्षा में चर्चा को शामिल करते हुए सीखने के लिए गहन दृष्टिकोण का इरादा रखता है, छात्रों के बीच महत्वपूर्ण सोच/समस्या सुलझाने की क्षमताओं को विकसित करता है और उन स्थितियों पर भी ध्यान केंद्रित करेगा जहां हमारे दैनिक जीवन में व्यक्ति ऐसे कार्य कर रहा होगा जिसमें भाषा कौशल का प्राकृतिक एकीकरण शामिल है। छात्रों से अपेक्षा की जाती है कि वे सत्र से पहले निर्दिष्ट अध्याय/लेख पढ़ें और पाठ्यक्रम में छात्रों की सक्रिय भागीदारी की आवश्यकता है।</p> <p>मूल्यांकन का सुझावात्मक तरीका :</p> <p>शिक्षार्थी का मूल्यांकन मुख्य रूप से परीक्षणों और परीक्षण प्रकारों, समूह कार्य और परियोजनाओं की बैटरी का उपयोग करके भाषाई और संचार कौशलदोनों के मूल्यांकन पर आधारित होगा।</p> <p>सुझावात्मक पठन सामग्री :</p> <p>शिक्षक शिक्षार्थियों की आवश्यकता और सीखने की सामग्री के अनुसार किताबें/पढ़ने का सुझाव दे सकते हैं।</p>	
Suggested Evaluation Method		
<p>Internal Assessment:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Class Participation: 05 Marks ● Seminar/presentation/assignment/quiz/activities: 10Marks ● Mid-Term Exam: 15 Marks 	<p>End Term Examination:70 Marks</p>	

Part C – Learning Resources

संदर्भ ग्रन्थ सूची

- उमा, मंगल, (2008), हिन्दी शिक्षण, नई दिल्ली: आर्य बुक डिपो
- कश्यप, रेणु, (2001)ए राजभाषा हिन्दी का स्वरूप विश्लेषण, पटना: जिज्ञासा प्रकाशन, झेलम अपार्टमेंट
- कुमार, योगेश (2004), आधुनिक हिन्दी शिक्षण, नई दिल्ली : ए० पी० एच० पब्लिशिंग कौरपोरेशन
- पाण्डेय, रामशकल, (2004), नूतन हिन्दी शिक्षण, आगरा: विनोद पुस्तक मन्दिर
- पारीक, ममता (2006), हिन्दी शिक्षण जयपुर : कल्पना पब्लिकेशन्स चौदपोल बाजार
- भाटिया, केलाशचन्द एवं मोतीलाल चतुर्वेदी (2001), हिन्दी भाषा विकास और स्वरूप, नई दिल्ली
: ग्रंथ अकादमी
- व्यास भगवतीलाल एवं वेद प्रकाश, (2004), हिन्दी शिक्षण के नये आयाम, आगरा: राधा प्रकाशन मन्दिर
- सिंह, निरंजन कुमार (2006), माध्यमिक विद्यालयों में हिन्दी शिक्षण, राजस्थान: हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, तिलकनगर
- के क्षत्रिया, मातृभाषा शिक्षण, विनोद पुस्तक मंदिर, आगरा
- के के सुखिया, हिन्दी ध्वनियाँ और उनका शिक्षण, रामनारायण
- लाल, इलाहाबाद जयनारायण कौशिक, शुद्ध हिंदी लेखन, आर्य बुक डिपो, करोल बाग, नई दिल्ली
- भोलानाथ तिवारी, भाषा-विज्ञान, किताब महल, इलाहाबाद

SEMESTER-I

Part A- Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	I		
Name of the Course	Language 1 : Sanskrit (As per the 8 th Schedule of the Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-103		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO) :	<p style="text-align: center;">शिक्षणपरिणाम</p> <p style="text-align: center;">पाठ्यक्रमं सम्पन्नं कृत्वा छात्राध्यापकाः 1</p> <ul style="list-style-type: none">• भाषां तस्याः कार्याणि च विविधसन्दर्भेषु• परिभाषयन्तु भाषायाः संज्ञानस्य च मध्ये कडिं ज्ञात्वा विचाराणां च प्रभावीसञ्चारार्थं भाषाविज्ञानस्य कौशलस्य च उपयोगः करणीयः• प्रभावी श्रवणं, वक्तुं, पठनं लेखनं, समीक्षात्मकचिन्तनं च कर्तुं ज्ञानं क्षमतां च प्रदर्शयन्तु• पारस्परिकसम्बन्धनिर्माणं सामाजिककौशलं च दधयन्तु		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks : 100 Internal Assessment : 30 Marks End Term Exam : 70 Marks	Time : 3 Hrs.		

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Unit	Content	Contact Hours
1	<p style="text-align: center;">भाषा, संचार एवं संज्ञान</p> <p>क) भाषा: परिभाषा, लक्षणं, कार्याणि; संचारस्य साधनरूपेण भाषा भाषा च संज्ञानस्य माध्यमरूपेण</p> <p>ख) भाषा, संस्कृतः समाजश्च: भाषाविविधता, भाषा वर्सेस् बोली, भाषाणां संवैधानिकदृष्टिकोणः, भाषा नीति एवं भाषा योजना । भाषामानकीकरणम्; भारते द्विबहुभाषिकता</p> <p>ग) संचारस्य प्रकृतिः प्रक्रिया च: सिद्धान्ताः संचारस्य प्रकाराः (औपचारिकं अनौपचारिकं च, लिखितं मौखिकं च, मौखिकं अमौखिकं च), संचारस्य बाधाः, प्रभावी संचारस्य विशेषताः । संचारस्य सन्दर्भः। डिकोडरस्य भूमिका, साक्षात्कारः, पारं ग्रहणं, वार्तालापः, नवयुगस्य प्रौद्योगिक्यः</p>	15
II	<p style="text-align: center;">भाषा अवगमन । घटक एवं कार्य</p> <p>क) वाक्ध्वनयः अक्षराणां च वर्गीकरणं, वाक्भागाः, भाषासु वाक्ध्वनयः उदपादनम्, उपखण्डाः तनावः, स्वरः, स्वरः, स्वरः, संधिः, आलेखः</p> <p>ख) ध्वन्यात्मकजागरूकता</p> <p>रूपकपरिचयः, शब्दनिर्माणप्रक्रियाः, शाब्दिकः शब्दावलीनिर्माणः,</p> <p>ग) नवीनशब्दानां सिक्काकरणं, वाक्क्रियाः</p> <p>वाक्यविन्यास-वाक्यप्रकाराः- सरलः, जटिलः,</p> <p>घ) समासः च शब्दार्थशास्त्र एवं व्यावहारिकता</p>	15
III	<p style="text-align: center;">श्रवणं वक्तुं च समीक्षात्मकचिन्तनं च कौशलम्</p> <p>क) श्रवणं श्रवणं च, श्रवणय उपकौशलं, उत्तममश्रवणव्यवहारः, श्रवण रणनीतयः ।</p>	15

	<p>ख) श्रवणबोधाः पाठ्यक्रमस्य पारं श्रवणं, अभिलेखिताः भाषणाः/पाठाः; विविध उच्चारणों के अवगमन, टिप्पणी ग्रहण</p> <p>ग) शिक्षितुं वक्तुं शिक्षितुं चः भाषणे, कथनकौशलस्य अभ्यासे संस्कृतिस्य प्रभावः शरीरभाषा स्वरः उच्चारणं च रुचिं सृजति प्रेक्षकैः सह सम्बन्धं स्थापयति</p> <p>घ) समीक्षात्मकचिन्तनक्षमतानां वर्धनमः समीक्षात्मक व्याख्या । स्वस्य विश्वासानां मूल्यानां च प्रश्नं चुनौती च, विचाराणां विकासः, तर्कस्य मूल्याङ्कनं च</p> <p>ई) अवलोकयन् । समस्यायाः वर्णनं, फ्रेमिंग् च; समस्यायाः तुलनां मूल्याङ्कनं च ।</p>	
IV	<p style="text-align: center;">पठनकौशलं लेखनकौशलं च</p> <p>क) एकः पठनबोधः, पङ्क्तय प्रकाराः, अर्थः, सन्दर्भः च, पठनं अन्तरक्रियाशीलप्रक्रियारूपेण; छात्रान् सक्रियपाठकान् कर्तुं समीक्षात्मकपठनकौशलस्य विकासाय च रणनीतयः;</p> <p>ख) पाठस्य वाचक-अर्थात्मक-पक्षेषु अवगमनं, पठनस्य माध्यमेन शब्दावली-विकासः, अनुशासन-आधारित-ग्रन्थानां पठनं, ग्रन्थान् जटिलान् करणीयाः विशेषताः च ।</p> <p>ग) वाक् वर्सेस् लेखनम्, लेखनस्य प्रकाराः; विशिष्टप्रयोजनार्थं लेखनम् (निबन्धः, पत्राणि, प्रतिवेदनानि च इत्यादयः)।</p> <p>घ) भाषा लेखशैली चः नवीनशब्दानां निवारणं (शैक्षणिकशब्दकोशनिर्माणं), सारांशीकरणं, पैराफ्रेजिंग् च तकनीकाः।</p> <p>ङ) शैक्षणिक लोनपटक; शैक्षणिकभाषायाः विकासः, शैक्षणिकलेखनकौशलस्य विकासाय क्रियाकलापाः ।</p>	15
	<p>सुझावात्मक अभ्यास :</p> <p>1- भवन्तः प्रतिदिनं कथं व्याख्यां कुर्वन्ति, पठितस्य प्रतिबिम्बं च कुर्वन्ति? एकं प्रतिवेदनं सज्जीकरोत् ।</p> <p>2- स्वरस्य उच्चारणस्य च दृष्ट्या रिकार्ड कृतस्य विडियोस्य विश्लेषणं कृत्वा प्रतिवेदनं लिखन्तु ।</p> <p>3- समस्यायाः अवलोकनं, वर्णनं, रूपरेखां च कृत्वा तस्याः मूल्याङ्कनं च ।</p>	

<p>4-</p> <p>5-</p> <p>6-</p>	<p>वाक् कौशलस्य विकासाय कार्य/क्रियाकलापाः परिस्थितिगतवार्तालापाः</p> <p>भूमिकानिर्वाहाः च; वाक्, वाक्पटुता, चर्चा, वादविवाद, कथाकथन, दृष्टान्त</p> <p>भिन्न-भिन्न-संभाषण-सन्दर्भे भूमिका-निर्वाहं कुर्वन्तु</p> <p>भवतः रुचिकरस्य कस्मिन् अपि विषये अभिलेखनं शृणुत तथा च प्रासंगिकं बिन्दुं (टिप्पणीग्रहणं) टिप्पणीं कुर्वतु</p> <p>व्यवहारस्य सुझावात्मकः प्रकारः</p> <p>अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्यापनार्थं अन्तरक्रियाशीलव्याख्यानानां, पाठ्यक्रमस्य, व्यावहारिकस्य च मिश्रणं भवति यथा चर्चा, भूमिकानिर्वाहः, परियोजनाः, अनुकरणं, कार्यशालाः, भाषा-जागरूकता-क्रियाकलापाः च । शिक्षणस्य अभिप्रायः अस्ति यत् कक्षायाः अन्तः चर्चा, छात्राणां मध्ये समीक्षात्मकचिन्तनस्य/समस्यानिराकरणक्षमतानां विकासः, शिक्षणस्य गहनतरदृष्टिकोणः भवति तथा च तासु परिस्थितिषु अपि केन्द्रीभूता भविष्यति यत्र अस्मकां दैनन्दिनजीवने कश्चन कार्याणि निर्वहति स्यात् येषु भाषाकौशलस्य स्वाभाविकं एकीकरणं भवति, छात्राणां सत्रात् पूर्वं नियुक्ताः अध्यायाः/लेखाः पठितुं अपेक्षिताः सन्ति तथा च पाठ्यक्रमे छात्राणां सक्रियभागीदारी आवश्यक की भवति ।</p> <p>मूल्याङ्कनस्य सुझावात्मकः प्रकारः</p> <p>शिक्षिकायाः मूल्याङ्कनं मुख्यतया परीक्षणस्य तथा परीक्षणप्रकारस्य, समूहकार्यस्य परियोजनायाः च बैटरी इटैयस्य उपयोगेन भाषाविज्ञानस्य संचारकौशलस्य च मूल्याङ्कनस्य आधारेण भविष्यति ।</p>
-------------------------------	---

Suggested Evaluation Method

Internal Assessment: 30 marks

Class Participation: 5 marks

Demonstration/Presentation/Quiz/ Activities/ Viva-voce:

10 marks Mid-Term Examination: 15 marks

End Term Examination:

70 marks

Part C - Learning Resources

सुझावात्मक पठनसामग्री

- शिक्षिकाः शिक्षिकाणां आवश्यकतानुसारं शिक्षणसामग्री च पुस्तकानि/पाठानि सुचयितुं शक्नुवन्ति ।
- आप्टे, डी. जी. एवम डोगरे (1980) टीचिंग ऑफ संस्कृत इन सैकण्डरी स्कूल, बड़ौदा: आचार्य

बुक डिपो ।

काले, एम० आर०, हायर संस्थत ग्रामर

- गवर्नमैन्ट ऑफ इण्डिया: रिपोर्ट ऑफ संस्थत कमीशन ।
- पाण्डे, आर० एस० (2000), संस्थत शिक्षण, आगरा: विनोद पुस्तक मन्दिर ।
- मित्तल, सन्तोष, संस्थत शिक्षण, मेरठ: आर लाल बुक डिपो ।
- मिश्र, प्रभाशंकर, संस्कृत-शिक्षण ।
- बोकिल एवम् पारसनिक, ल० न्यू लपरोच टू संस्थत, पूना: लोक संग्रह प्रैस
- सफाया, रघुनाथ, संस्थत-शिक्षण, चण्डीगढ़: हरियाणा साहित्य अकादमी
- सिंह, एस० डी० एवम् शर्मा (1999), संस्थत शिक्षण, आगरा: राधा प्रकाशन मंडी
- शास्त्री एवम् शास्त्री, संस्थत शिक्षण, जयपुर: राजस्थान प्रकाशन

SEMESTER-I

Part A-Introduction			
Subject	English		
Semester	I		
Name of the Course	Language 1: English (As per the 8 th Schedule of the Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-104		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO):	<p>After completing the course, the student teachers will be able to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Define language and its functions in various contexts. 2. Recognize the link between language and cognition and using linguistic knowledge and skills for effective communication of ideas and thoughts. 3. Demonstrate knowledge and capacity for effective listening, speaking, reading, writing and critical thinking. 4. Build interpersonal relationships and enhance social skills. 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks: 100 Internal Assessment : 30 Marks End Term Exam : 70 Marks	Time: 3 hrs.		

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Part B- Contents of the Course

Unit	Content	Contact Hours
I	<p style="text-align: center;">Language, Communication and Cognition</p> <p>A. Language: Definition, Characteristics, Functions; Language as a means of Communication and Language as a Medium of Cognition.</p> <p>B. Language, Culture and Society: Language Variation, Language versus Dialect, Constitutional Perspective of Languages; Language Policy and Language Planning. Language Standardization; Bi-Multilingualism in India.</p> <p>C. Nature and Process of Communication: Principles, Types of Communication (Formal and Informal, Written and Oral, Verbal and Non-Verbal), Barriers to Communication, Features of Effective Communication. The Context of Communication. The Role of Decoder, Face-to-Face Interaction, Turn-Taking, Conversation, New-Age Technologies.</p>	15
II	<p style="text-align: center;">Understanding Language. Components and Functions</p> <p>A. Classification of Speech Sounds and Letters, Parts of Speech, Production of Speech Sounds in Languages, Suprasegmentals: Stress, Pitch, Tone, Intonation, Juncture, Graph Phonemic Awareness.</p> <p>B. Identification of Morphemes, Word Formation Processes, Lexical, Vocabulary Formation, Coining New Words, Speech Acts.</p> <p>C. Syntax-Types of Sentences- Simple, Complex, And Compound.</p> <p>D. Semantics and Pragmatics</p>	15
III	<p style="text-align: center;">Listening and Speaking and critical thinking Skills</p> <p>A. Listening and Hearing, Subskills of Listening, Good Listening Behaviour; Listening Strategies.</p> <p>B. Listening Comprehensions: Listening Across the Curriculum, Recorded Speeches/Texts; Understanding of Various Accents, Note Taking</p> <p>C. Speaking to Learn and Learning To Speak; Impact of Culture on Speaking, Practicing Narrative Skill Body Language Voice and Pronunciation Creating Interest and establishing a relationship with the audience</p> <p>D. Enhancing Critical Thinking Abilities; Critical Interpretation. Questioning and Challenging your Beliefs and Values, Developing Ideas and Evaluating an Argument</p> <p>E. Observing. Describing and Framing the Problem; Comparing and Evaluating a Problem.</p>	15
IV	<p style="text-align: center;">Reading Skills and Writing skills</p> <p>A. Reading Comprehension, Types of Reading, Meaning and Context, Reading as an Interactive Process; Strategies for Making Students Active Readers and Developing Critical Reading Skills;</p>	15

	<p>B. Understanding Denotative and Connotative Aspects of a Text, Vocabulary Development Through Reading, Reading Discipline-Based Texts, and Features that Make Texts Complex.</p> <p>C. Speech Versus Writing, Types of Writing; Writing for Specific Purposes (Essays, Letters, and Reports, Etc.).</p> <p>D. Language and Style of Writing: Dealing with New Words (Academic Vocabulary Building), Summarizing and Paraphrasing Techniques.</p> <p>E. Academic Writing Components; Development of Academic Language, Activities to Develop Academic Writing Skills.</p>	
Suggested activities	<ol style="list-style-type: none"> 1. How do you interpret every day and reflect what you read? Prepare a report. 2. Analyze a recorded video from the perspective of voice and pronunciation and write a report. 3. Observing, describing and frame a problem and evaluating it. 4. Task/Activities for Developing Speaking Skills- Situational Conversations and Role Plays; Speech, Elocution, Discussion, Debate, Storytelling, Illustrations 5. Perform role play in different conversational context 6. Listen to record on any topic of your interest and note the relevant point (note taking) 	
Suggested Evaluation Methods		
<p>Internal Assessment: 30 Marks Class Participation: 5 Marks Demonstration/presentation/Quiz/ Activities/ Viva-voce: 10 Marks Mid-Term Examination: 15 Marks</p>		<p>End Term Examination: 70</p>
Part C- Learning Resources		
<ul style="list-style-type: none"> ● Glennie, A. (2017). Reflective reading: engaging and practical ideas for teaching reading comprehension in the primary classroom. Cranachan Publishing Limited. ● Moje et. al. (2020). Handbook of reading research: Volume V. Routledge. ● Perkins, M. (2015). Becoming a teacher of reading. Sage. ● Fowler, H.W. (2023). A Dictionary of Modern English Usage. Peacock Books. ● Hornby, A.S. (2018). Oxford Advanced Learner's Dictionary. OUP. ● Kumar, Sanjay and Pushplata. (2015) Communication Skills. OUP. ● Swan, Michael (2016). Oxford Practical English Usage. OUP. ● Wren and Martin (2017). High School English Grammar and Composition. S. Chand Publications. 		

Semester-I

Part A- Introduction			
Subject	Punjabi		
Semester	I		
Name of the Course	Language 1 : Punjabi (As per the 8 th Schedule of the Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-105		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO) :	<p style="text-align: center;">ਭਾਸ਼ਾ 1 (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 8ਵੀਂ ਅ ਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ)</p> <p>ਕ੍ਰੈਡਿਟ : 4 ਅਧਿਕਤਮ ਅੰਕ : 100 ਸਮੇਂਸਟਰ : ਐਸ।ਆਈ। (ਅੰਦਰੂਨੀ ਅੰਕ : 100)</p> <p>ਸਮਾਂ : 3 ਘੰਟੇ ਸਿੱਖਣ</p> <p>ਦੇ ਨਤੀਜੇ :</p> <p>ਕੌਰਸ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕ ਇਹ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ :</p> <ul style="list-style-type: none"> • ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੇ • ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਬੋਧ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੰਚਾਰ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾਈ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ; • ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਣਨ, ਬੋਲਣ, ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਲਈ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ, • ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹੁ ਨਰ ਨੂੰ ਵਧਾਓ 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks : 100	Time : 3 Hrs.		
Internal Assessment : 30 Marks			
End Term Exam : 70 Marks			

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Part B- Contents of the Course

Unit	Content	Contact Hours
1	<p align="center">ਭਾਸ਼ਾ, ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਬੋਧ</p> <p>A। ਭਾਸ਼ਾ : ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਗੁਣ, ਕਾਰਜ; ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਭਾਸ਼ਾ</p> <p>B। ਭਾਸ਼ਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ : ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਭਾਸ਼ਾ ਬਨਾਮ ਉਪਭਾਸ਼ਾ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਰਿਪੋਖ; ਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਯੋਜਨਾ¹ ਭਾਸ਼ਾ ਮਾਨਕੀਕਰਨ; ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਭਾਸ਼ਾਈਵਾਦ</p> <p>C। ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ : ਸਿਧਾਂਤ, ਸੰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ), ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਮੌਖਿਕ, ਮੌਖਿਕ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਮੌਖਿਕ), ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ, ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸੰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ¹ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਸੰਦਰਭ, ਡੀਕੋਡਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ, ਫੈਸ-ਟੂ-ਫੈਸ ਇੰਟਰੈਕਸ਼ਨ, ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ, ਗੱਲਬਾਤ, ਨਵੀਂ-ਯੁੱਗ ਤਕਨਾਲੋਜੀ 1</p>	15
II	<p align="center">ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ 1 ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਅਤੇ ਫੰਕਸ਼ਨ</p> <p>A। ਸਪੀਚ ਯੂਨੀਟਾਂ ਅਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ, ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਹਿੱਸੇ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਯੂਨੀਟਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਸੁਪ੍ਰਾਸੇਗਮੈਂਟਲ : ਤਣਾਅ, ਪਿੱਚ, ਟੋਨ, ਧੁ ਨ, ਜੰਕਚਰ, ਗ੍ਰਾਫ ਯੂ ਨੀ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ 1</p> <p>B। ਮੌਰਫੋਮਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਭਾਸ਼ਣ ਐਕਟ</p> <p>C। ਸੰਟੈਕਸ-ਵਾਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ-ਸਰਲ, ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਅਰਥ</p> <p>D। ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕਤਾ</p>	15
III	<p align="center">ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਦੇ ਹੁਨਰ</p> <p>A। ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਸੁਣਨਾ, ਸੁਣਨ ਦੇ ਉਪ-ਹੁਨਰ, ਸੁਣਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਵਿਵਹਾਰ; ਸੁਣਨ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ 1</p>	15

	<p>B1 ਸੁਣਨਾ ਸਮਝਣਾ; ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਣਨਾ, ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਭਾਸ਼ਣ/ਪਾਠ; ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਹਿਜ਼ੇ ਦੀ ਸਮਝ, ਨੋਟ ਲੈਣਾ</p> <p>C1 ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਬੋਲਣਾ ਅਤੇ ਬੋਲਣਾ ਸਿੱਖਣਾ; ਬੋਲਣ 'ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਸਰਿਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਉਚਾਰਨ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ 1</p> <p>D1 ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੋਚਣ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ; ਨਾਜ਼ੁਕ ਵਿਆਖਿਆ1 ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣਾ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ</p> <p>E1 ਨਿਰੀਖਣ, ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਤੇ ਫਰੇਮਿੰਗ; ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ 1</p>	
IV	<p style="text-align: center;">ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਹੁਨਰ</p> <p>A ਇੱਕ ਰੀਡਿੰਗ ਸਮਝ, ਪੜ੍ਹਨ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ, ਇੱਕ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ; ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮ ਪਾਠਕ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ;</p> <p>B1 ਪਾਠ ਦੇ ਸੰਕੇਤਕ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਪਾਠ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ - ਅਧਾਰਿਤ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜੋ ਟੈਕਸਟ ਨੂੰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।</p> <p>C1 ਸਪੀਚ ਬਨਾਮ ਲਿਖਤ, ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ; ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਿਖਣਾ (ਨਿਬੰਧ, ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਦਿ)</p> <p>D1 ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ : ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ (ਅਕਾਦਮਿਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਬਿਲਡਿੰਗ), ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਤਕਨੀਕ।</p> <p>E1 ਅਕਾਦਮਿਕ ਲਿਖਤੀ ਭਾਗ; ਅਕਾਦਮਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਲਿਖਣ ਦੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ।</p>	15
	<p>ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਭਿਆਸ</p> <p>11. ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।</p> <p>21. ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਉਚਾਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਵੀਡੀਓ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖੋ।</p> <p>31. ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ, ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਫਰੇਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ 1</p>	

	<p>4. ਬੋਲਣ ਦੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ/ਸਰਗਰਮੀਆਂ - ਸਥਿਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ; ਭਾਸ਼ਣ, ਭਾਸ਼ਣ, ਚਰਚਾ, ਬਹਿਸ, ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ</p> <p>5. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਓ</p> <p>6. ਆਪਣੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰੋ (ਨੋਟ ਲੈਣਾ)</p> <p>ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਮੋਡ</p> <p>ਇਸ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਲੈਕਚਰ, ਟਿਊਟੋਰਿਅਲ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਰਚਾ, ਰੋਲ ਪਲੇ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਸਿਮੂਲੇਸ਼ਨ, ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ-ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ। ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਭੂਮਿਕਾ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ/ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਏਕੀਕਰਣ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਧਿਆਏ/ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਰਸ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।</p> <p>ਲਾਂਕਣ ਦਾ ਸੁਝਾਉ ਢੰਗ</p> <p>ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਟੈਸਟਾਂ ਅਤੇ ਟੈਸਟ ਕਿਸਮਾਂ, ਗਰੁੱਪ ਵਰਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਬੈਟਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰੀ ਹੁਨਰ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਵੇਗਾ।</p> <p>ਸੁਝਾਅ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ</p> <p>ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ/ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।</p>	
Suggested Evaluation Method		
<p>Internal Assessment : 30 marks</p> <p>Class Participation : 5 marks</p> <p>Demonstration/Presentation/Quiz/ Activities/Viva-voce: 10 marks</p> <p>Mid Term Examination : 15 marks</p>	<p>End Term Examination : 70 marks</p>	

Part C – Learning Resources

11	ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ।)	ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਪ੍ਰੀਤ ਸੰਸਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1991
21	ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ	ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1987
31	ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ	ਆਧੁਨਿਕ ਗੱਦਕਾਰ, ਕੁਲਦੀਪ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
41	ਕੁ ਲਵੰਤ ਸਿੰਘ	ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ : ਸੰਚਾਰ ਤੇ ਵਿਹਾਰ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
51	ਧਰਮਪਾਲ ਸਿੰਗਲ	ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ
61	ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ।)	ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਕਲਾ ਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 1973
71	ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ	ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਬੰਧ : ਸਰੂਪ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1991
81	ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ (ਸੰਪਾ।)	ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2005
91	ਸੁਹਿੰਦਰਬੀਰ	ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ, ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
101	ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
111	ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
121	ਅਵਨਾਸ਼ ਕੌਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ : ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
131	ਸੁਹਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦਵੇਸ਼ਵਰ	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012
141	ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ	ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕਧਾਰਾ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟ੍ਰੱਸਟ, ਇੰਡੀਆ, 1999
151	ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬਾ ਅਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1974
161	ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ : ਪਛਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2012
17.	ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ	ਲੋਕਯਾਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

SEMESTER-I

Part A-Introduction			
Subject	Education		
Semester	I		
Name of the Course	Art Education (Performing and Visual) - Theatre		
Course Code	B24-ITP-106		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO):	After completion of this course, students will be able to: <ol style="list-style-type: none"> 1. articulate the importance of aesthetics and art in secondary education, 2. demonstrate their familiarity with and appreciation of theatre, 3. learn basic theatre tools of improvisation, ideation, and creation of a script, 4. create a short performance with educational possibilities. 		
Credits	Theory	Practical	Total
	--	2	2
Contact Hours	--	2	2
Max. Marks: 50 Internal Assessment: 15 Marks End Term Practical : 35 Marks	Time: 3 hrs. (Practical)		

Part B- Contents of the Course		
<u>Instructions for Paper- Setter</u>		
Unit	Topics	Contact Hours
I	<p>Introduction to Theatre, and Beginning with the Body</p> <ul style="list-style-type: none"> • The Value of Art Itself and its Use in Education. • Identifying and Developing Aesthetic Sense Using Examples of Theatre Drama • Introduction to Theatre in Education and Drama in Education. • Use of Theatre/Drama in Social Movements. • Principles and Awareness on How to Use Body and Voice in a Given Space and Time • Exploring Different Roles, Characters, and Relationships to Identify and Portray Human Values, Attitudes, Intentions and Actions in Different Situations and Contexts. 	15
II	<p>Developing and Performing the Script</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduction to Different Games, Exercises and Conventions of Theatre and Drama. • Building Skills for Script Development and Adapting/Devising a Script around Curricular Themes • Understanding Different Theatrical Pedagogies Such as Process Drama, Curriculum Drama, Mantle of Expert, Teacher in Role Etc. • Developing and Designing Lesson Plans Using Drama Pedagogies for Their Respective Subjects and Developing and Designing Theatre Scripts on Their Respective Subjects or Interdisciplinary Areas. • Creating a Session of Learning Content as a Module which will be based on the Process of Drama and Theatre Technique. 	15

Suggested Activities	<p>Story making and devising.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Script Writing. • Developing and designing lesson plan by using Drama Techniques. • Performing Skit/ Mime/ Mono-acting /Improvisation /Radio Drama/ One act play on any social setting.
Instructions for Practical Examiner	
Based on the course content, Student is required to perform one activity.	
Suggested Evaluation Methods	
<p>Internal Assessment: 15 Marks</p> <p>Class Participation: 5 Marks</p> <p>Demostration/presentation/Quiz/ Viva-voce: 10 Marks</p> <p>Project File: NA</p>	<p>End Term Practical Exam: 35 Marks</p> <p>Project File: 5 Marks</p> <p>Performing Activity: 15 Marks</p> <p>Viva-voce: 15 Marks</p>
Part C- Learning Resources	
<p>Suggested Readings</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chauhan, R. (2016). Drama, Art and Education. Agra: Agrawal Publications, Sanjay Place. • Kakkar, R. & Makkhar, R. (2018). Drama, art and aesthetics in education. Agra: Rakhi Prakashan. • Kumar, R. (2016). Drama and art in education. Rajasthan: Jain Prakashan Mandir. • Ravikant, R. K., & Ananad, K. P. (2019). Drama and Art in Education. Neelkamal Publications. • Saxena, A., Sirth, S. (2016). Drama, art and aesthetics in education. Agra:Rakhi Prakashan. • Sharma, R. P., Sharma, R. K. (2016). Drama and art in education. Agra: Radha Prakashan Mandir. • Singh, C. (2016). Drama and art in education. Agra: Vinod Pustak Mandir. • Ghosh, S., & Banerjee, U. K. (2006). Indian Puppets. Abhinav Publications. 	

SEMESTER – I

Part A – Introduction			
Subject	Education		
Semester	I		
Name of the Course	Understanding India –I (Indian Ethos and Knowledge Systems)		
Course Code	B24-ITP-107		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLOs):	1. recognize the vast corpus of knowledge traditions of India, while developing an appreciation for it, 2. apply their acquired research and critical thinking skills in multidisciplinary themes, 3. summarize and pass on their learnings to their students of different Indian traditions in an easily digestible manner. 4. understand Economy and Mental health in ancient India.		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	2	-	2
Contact Hours	2	-	2
Max. Marks: 50		Time: 1.5 hrs (Theory)	
Internal Assessment : 15 Marks			
End Term Exam: 35 Marks			

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set five questions in all, out of which students will be required to attempt three questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 7 marks. There will be two short -answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the two units, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Unit	Topics	Contact Hours
I	Introduction to the Knowledge of India: Art, Literature, Polity and Law A. Definition & scope; Relevance of this knowledge. B. Fine arts (traditional art forms, contemporary arts, arts & spirituality, arts and Identity, and art and globalization). C. Performing Arts (Indian dance systems, traditional Indian pieces of music, visual arts, folk arts, etc.) and Literature (Sanskrit literature, religious literature, Indian poetry, folk literature). D. Kingship & types of government. E. Basis of Law: Dharma & its sources.	15
II	Economy and Health A. Overview of the Indian Economy from the Stone Age to the Guptas: The new culture of Urbanization (including castes, guilds, and other economic institutions; Harappan civilization economy; growth of agriculture and proliferation of new occupations; growth of writing); B. Internal & external trade and commerce, including trade routes, Indo-roman contacts, and maritime trade of South India; Temple economy. C. India's Health Tradition: Ayurveda, Siddha, Ashtavaidya, Unani, and other schools of thought; Lessons from Sushruta Samhita and Charaka Samhita; D. Mental health in ancient India: towards time-tested concepts of mental wellness (concept of mind, dhyana, mind-body relationship, Ayurveda, yoga darshan, atman, etc.).	15
Suggested activities	<ul style="list-style-type: none">• Organization of day trips that help student teachers.• Watch events relating to visual and performing art; activities that enable student teachers to identify and record through photos, videos, etc. the elements of ancient architecture still existing in the city around them;• Organization of Individual and group presentations based on themes such as Polity, Law and Economy etc.• Organization of a 'Knowledge of India' day in the institution to celebrate the culture (food, clothes, etc.) that they would have been explored in lectures and tutorials;• Interactions with family members, elders, neighbors, and other members of society about the evolution of local systems and economy etc.	

Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 15 Marks		End Term Examination:
Class Participation:	4 Marks	35 Marks
Seminar/presentation/assignment/quiz/activities/Viva-voce:	4 Marks	
Mid-Term Exam:	7 Marks	
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS:		
1- Mahadevan.B,Pavana.R.N & Bhat.V.R (2023), Introduction to Indian Knowledge System (Concepts and Applications),PHI Learning Private Limited Delhi -110092 Pages 413.		
2- POLS-701C-Ancient Indian Political Thought – [Political Science – Studocu)		
3- Ancient Indian political thought: A critical appraisal (journalofpoliticalscience.com)		
4- Kapoor, Kapil – Indian Knowledge Systems (iitgn.ac.in)		
5Kapoor, Kapil.- Indian_Knowledge_Systems- pdf (iitgn.ac.in)		
6- IKS: Exploring India’s Knowledge Traditions Iitgn News		
7- Ghai, Pankja, Vidyanidhi Publication - Sanskrit me Rajnaitik Chintan-		

SEMESTER-II

SEMESTER – II

Part A – Introduction			
Subject	Foundation of Education		
Semester	II		
Name of the Course	Child Development & Educational Psychology		
Course Code	B24-ITP-201		
Course Type	CC-A2		
Course Learning Outcomes (CLOs):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Acquaint the student about concept and theories of child growth and development at different stages of life. 2. Describe the concept and theory of learning, mental process of learning along with educational psychology. 3. Explain meaning and nature of intelligence, creativity, motivation along with discuss technique to measure intelligence, fostering creativity and strategies for motivation. 4. Understand group dynamics and apply strategies to facilitate group learning. 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks: 100		Time: 03 Hours (Theory)	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Unit	Topics	Contact Hours
I	<u>Dimensions of development:</u> <ol style="list-style-type: none">1. Growth and Development: Meaning, Significance and factors of understanding the process of child development.2. Developmental characteristics of a child during:<ul style="list-style-type: none">• Infancy stage• Childhood stage• Adolescence stage3. Individual differences: Concept, types, causes and educational implications.	15
II	<u>Theories of Child Development:</u> <ol style="list-style-type: none">1. Theories of cognitive development by Piaget: Concept, stages and implications with special reference to Indian context.2. Theories of Social and Emotional Development by Erickson: Concept, Stages and implications with special reference to Indian context.3. Theories of Moral Development by Kohlberg: Concept, Stages and implications with special reference to Indian context.	15
III	<u>Educational Psychology:</u> <ol style="list-style-type: none">1. Educational psychology: Meaning, Scope and Importance for the teacher.2. Psychology of learning:<ul style="list-style-type: none">• Concept and characteristics of learning• Factors affecting learning• Theories of learning: <ol style="list-style-type: none">1. Trial and error theory2. Classical Conditioning theory3. Operant conditioning theory4. Vygotsky Social Constructivist theory3. Mental process of learning: Thinking Concept and types of Thinking.4. Memory and Forgetting: Strategies to develop memory and minimize forgetting.	15

IV	<p><u>Nature of the Learner and Group Learning Strategies:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Intelligence: Meaning, Nature and Theories of Intelligence (Two factor Theory and Thurston's Group factor theory, measurement and application of Intelligence tests.) 2. Creativity: Concept, Relationship with intelligence, technique of fostering Creativity. 3. Motivation: Concept, Nature, Significance and Strategies for motivation. 4. Group Dynamics: <ul style="list-style-type: none"> • Classroom as a social group • Characteristics of group • Understanding group interaction- Sociometry • Strategies to facilitate group learning. 	15
Suggested activities	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spending day with a child and preparing a report based on our observations of children for: <ul style="list-style-type: none"> • A day from different economics status (low and affluent) • Focus on various factors: Physical, emotional, social, language, cultural and religious influencing the child on daily basis. 2. Observing children to understand the styles of children learning process. 3. Identifying the Learning Difficulties of Students in Different learning areas and the Possible Reason for them- Case Study Report. 4. Preparing Personalized Intervention plan for students with Learning Difficulties. 5. Plan to use advanced technology to encourage talented /gifted children. 6. Encouraging gifted/talented students beyond the general school curriculum. 7. Familiarization and Reporting of individual Psychological Tests. 	
<p>Internal Assessment:</p> <p>Class Participation: 05 Marks</p> <p>Seminar/presentation/assignment/quiz/activities class test etc.: 10 Marks</p> <p>Mid-Term Exam:15 Marks</p>		<p>End Term Examination:</p> <p>70 Marks</p>

Part C – Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

- Aggarwal, J.C. (2009), Essentials of educational psychology, Vikas Publishing House Pvt. Ltd.: New Delhi.
- Berk, L.E., (2000), Childhood to Adolescence. Mc. Graw Hill Company, London 2.
- Berk, L.E., (2007), Development through the Life Span. Pearson Educational, New Delhi.
- Bhatia, K.K.,(2002), Bases of Educational Psychology, Ludhiana:Kalyani Publishers.
- Chauhan, S.S.(2002), Advanced Educational Psychology, New Delhi: Vikas Publishing House.
- Collins,R. (1979), The Credential Society: An Historical Sociology of education and Stratification, New York: Academy Press.
- Dash,B.N.(2004), Theories of education and education in the emerging Indian Society New Delhi: Dominant Publishers and Distributors.
- Mangal,S.K.(2002), Advanced Educational Psychology, New Delhi: Prentice Hall of India.
- Sharma,K.L.(1999), Social Inequality in India: Profiles of caste, class and Social mobility, Jaipur:Rawat Publication.
- Sandra Goss Lucas, Douglas,A.Bernstein (2014), Teaching Psychology: A step-by-step guide, 2nd edition, Psychology press: New York.
- Woolfolk,A. (2012), Educational Psychology, 12/E.Pearson Publishers: New Delhi.

SEMESTER-II

Part A- Introduction			
Subject	Hindi		
Semester	II		
Name of the Course	Language II : Hindi (As per the 8 th Schedule of the Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-202		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO) :	<p>सीखने के परिणाम</p> <p>पाठ्यक्रम पूरा करने के बाद, छात्र शिक्षक इसमें सक्षम होंगे :</p> <ul style="list-style-type: none"> ● बहुभाषावाद की आवश्यकता और महत्त्व, बहुभाषावाद और शैक्षिक उपलब्धि के बीच संबंध को परिभाषित करें । ● L2 में पढ़ने, लिखने, सुनने, बोलने और सोचने की क्षमताओं का प्रदर्शन करें । ● भाषा और मानसिक कौशल के बीच संबंध को पहचानें और सभी उद्देश्यों के लिए अपने ज्ञान और कौशल को प्रभावी ढंग से प्रदर्शित करें । ● अंतर-वैयक्तिक संबंध बनाएं और सामाजिक कौशल बढ़ाएं । 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks : 100	Time : 3 Hrs.		
Internal Assessment : 30 Marks			
End Term Exam : 70 Marks			

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Part B- Contents of the Course

Unit	Content	Contact Hours
1	<p style="text-align: center;">भाषा, समाज और सीखना:</p> <p>क) द्वि/बहुभाषावाद : वैचारिक समझ और शैक्षिक उपलब्धियां, भाषा विविधता और सामाजिक विविधता, भाषाएँ बनाम बोलियाँ, भाषा का सांस्कृतिक संचरण, भाषा और लिंग, भाषा और पहचान, भाषा और शक्ति, संवैधानिक प्रावधान और राष्ट्रीय शिक्षा नीति 2020 ।</p> <p>ख) भाषा अधिग्रहण और भाषा सीखना । मातृभाषाओं से अन्य भाषाओं में भाषा सीखना; अन्य भाषाएँ सीखने के लाभ; भाषा और शिक्षा, पहली भाषा, दूसरी भाषा और अन्य की धारणा ।</p>	15
II	<p style="text-align: center;">व्याकरण को समझना</p> <p>क) भाषा में मनमानी; भाषण ध्वनियों का वर्गीकरण सत्र । स्वर, व्यंजन और अन्य सुप्रसेगमेंटल : तनाव,पिच, स्वर, स्वर, स्वर और समय; ध्वनिक ध्वन्यात्मकता ।</p> <p>ख) शब्द और अर्थ; भाषण के भाग, व्याकरणिक श्रेणियाँ; शब्द निर्माण : प्रत्यय, संयोजन, दोहराव, शब्दावली निर्माण ।</p> <p>ग) वाक्य और उसके घटक : सरल, जटिल और मिश्रित वाक्य; शब्दार्थ और व्यावहारिकता: शाब्दिक अर्थ : पर्यायवाची, एंटोनिमी। मेरोनिमी, व्याकरणिक अर्थ । भाषण अधिनियम ।</p>	15
III	<p style="text-align: center;">L2 में बुनियादी संचार कौशल</p> <p>क) उच्चारण और सुनने की समझ का कौशल ख) पढ़ना और समझकर समझने का कौशल</p>	15

	<p>ग) लेखन प्रणालियाँ : भाषण और लेखन, लेखन प्रणालियों के प्रकार।</p> <p>घ) प्रभावी लेखन कौशल, प्रभावी प्रस्तुति और बोलने का कौशल, संक्षेपण और व्याख्या कौशल ।</p>	
<p>प्ट</p>	<p>आलोचनात्मक पढ़ने और सोचने का कौशल</p> <p>क) आलोचनात्मक सोच और पढ़ने के घटक : उच्च स्तरीय संज्ञानात्मक विकास, आलोचनात्मक सोच, समस्या समाधान और तर्कसंगत पूछताछ ।</p>	<p>15</p>
	<p>सुझावात्मक अभ्यास</p> <p>1- रिकॉर्ड किए गए भाषण को सुनें और इसे ध्वनियों के आधार पर वर्गीकृत करें : स्वर, व्यंजन और अन्य;सुपरसेगमेंटल : तनाव, पिच, टोन, इंटोनेशन और जंक्शन; ध्वनिक ध्वन्यात्मकता ।</p> <p>2- लिखित कार्य से सरल, जटिल और मिश्रित वाक्यों के रूप में वाक्यों और उनके घटकों का विश्लेषण करें ।</p> <p>3- किसी भी संदर्भ में L1 और L2 की भाषा संरचना की तुलना करें और उसका विश्लेषण करें (वाक्यविन्यास शब्दार्थ शब्दार्थ और ध्वनि)</p> <p>लेन-देन का सुझावात्मक तरीका :</p> <p>इस पाठ्यक्रम को पढ़ाने में इंटरैक्टिव व्याख्यान, ट्यूटोरियल और चर्चा, रोल प्ले, प्रोजेक्ट, सिमुलेशन, कार्यशालाएं और भाषा-जागरूकता गतिविधियों जैसे व्यावहारिक मिश्रण शामिल होंगे । यह शिक्षण कक्षा में चर्चा को शामिल करते हुए सीखने के लिए गहन दृष्टिकोण का इरादा रखता है, छात्रों के बीच महत्वपूर्ण सोच/समस्या सुलझाने की क्षमताओं को विकसित करता है और उन स्थितियों पर भी ध्यान केंद्रित करेगा जहां हमारे दैनिक जीवन में व्यक्ति ऐसे कार्य कर रहा होगा जिसमें भाषा कौशल का प्राकृतिक एकीकरण शामिल है । छात्रों से अपेक्षा की जाती है कि वे सत्र से पहले निर्दिष्ट अध्याय/लेख पढ़ें और पाठ्यक्रम में छात्रों की सक्रिय भागीदारी की आवश्यकता है ।</p> <p>विचारोद्बोधक मूल्यांकन का तरीका :</p> <p>शिक्षार्थी कामूल्यांकन मुख्य रूप से परीक्षणों और परीक्षण प्रकारों, समूह कार्य और परियोजनाओं की बैटरी का उपयोग करके भाषाई और संचार कौशल दोनों के मूल्यांकन पर आधारित होगा ।</p>	

	<p>सुझावात्मक पठन सामग्री :</p> <p>शिक्षण शिक्षार्थियों की आवश्यकता और सीखने की सामग्री के अनुसार किताबें/पढ़ने का सुझाव दे सकते हैं ।</p>	
Suggested Evaluation Method		
<p>Internal Assessment : 30 marks</p> <p>Class Participation : 5 marks</p> <p>Demonstration/Presentation/Quiz/ activities/ Viva-voce: 10 marks</p> <p>Mid-Term Exam: 15 marks</p>	<p>End Term Examination : 70 marks</p>	
Part C – Learning Resources		
<p>संदर्भ ग्रन्थ सूची</p> <ul style="list-style-type: none"> ● उमा, मंगल, (2008), हिन्दी शिक्षण, नई दिल्ली: आर्य बुक डिपो ● कश्यप, रेणु, (2001)ए राजभाषा हिन्दी का स्वरूप विश्लेषण, पटना: जिज्ञासा प्रकाशन, झेलम अपार्टमेंट ● कुमार, योगेश (2004), आधुनिक हिन्दी शिक्षण, नई दिल्ली : ए० पी० एच० पब्लिशिंग ● कौरपोरेशन पाण्डेय, रामशकल, (2004), नूतन हिन्दी शिक्षण, आगरा: विनोद पुस्तक मन्दिर ● पारीक, ममता (2006), हिन्दी शिक्षण जयपुर : कल्पना पब्लिकेशन्स चॉदपोल बाजार ● भाटिया, केलाशचन्द्र एवं मोतीलाल चतुर्वेदी (2001), हिन्दी भाषा विकास और स्वरूप, नई दिल्ली: ग्रंथ अकादमी ● व्यास भगवतीलाल एवं वेद प्रकाश, (2004), हिन्दी शिक्षण के नये आयाम, आगरा: राधा प्रकाशन मन्दिर ● सिंह, निरंजन कुमार (2006), माध्यमिक विद्यालयों में हिन्दी शिक्षण, राजस्थान: हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, तिलकनगर ● के क्षत्रिया, मातृभाषा शिक्षण, विनोद पुस्तक मंदिर, आगरा ● के के सुखिया, हिन्दी ध्वनियाँ और उनका शिक्षण, रामनारायण लाल, ● इलाहाबाद जयनारायण कौशिक, शुद्ध हिंदी लेखन, आर्य बुक डिपो, ● करोल बाग, नई दिल्ली भोलानाथ तिवारी, भाषा-विज्ञान, किताब महल, इलाहाबाद 		

SEMESTER-II

Part A- Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	II		
Name of the Course	Language II : Sanskrit (As per the 8 th Schedule of the Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-203		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO) :	<p>शिक्षणपरिणाम</p> <p>पाठ्यक्रमं सम्पन्नं कृत्वा छात्रशिक्षकाः 1.</p> <ul style="list-style-type: none">● बहुभाषिकतायाः आवश्यकतां महत्त्वं च, बहुभाषिकतायाः शैक्षणिकसिद्धेः च सम्बन्धं परिभाषयन्तु।● L2, 2019 इत्यत्र पठन-लेखन-श्रवण-कथन-चिन्तन-क्षमतां प्रदर्शयन्ति।● भाषायाः मानसिककौशलस्य च सम्बन्धं ज्ञात्वा सर्वेषां प्रयोजनार्थं तेषां ज्ञानं कौशलं च प्रभावीरूपेण प्रदर्शयन्ति,● अन्तरव्यक्तिगतसम्बन्धनिर्माणं सामाजिककौशलं च वर्धयति ।		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks : 100 Internal Assessment : 30 Marks End Term Exam : 70 Marks	Time : 3 Hrs.		

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Part B- Contents of the Course

Unit	Content	Contact Hours
1	<p style="text-align: center;">भाषा, समाजः शिक्षणं च</p> <p>क. द्वि-/बहुभाषिकता: अवधारणात्मसमझः तथा शैक्षणिक उपलब्धयः, भाषाविविधता तथा सामाजिकविविधता: भाषा बनाम बोली, भाषा का सांस्कृतिक संचरण, भाषा एवं लिंग एवं पहचान, भाषा एवं शक्ति, संवैधानिक प्रावधान एवं राष्ट्रीय शिक्षा नीति 2020</p> <p>ख. भाषाधिग्रहणं भाषाशिक्षणं च। मातृभाषीयः अन्यभाषाभ्यः भाषाशिक्षणम्; अन्यभाषाशिक्षणस्य लाभाः; भाषा एवं शिक्षा, प्रथम भाषा, द्वितीय भाषा आदि की धारणा ।</p>	15
II	<p style="text-align: center;">व्याकरणं अवगत्य</p> <p>क. भाषायां मनमानानिता; वर्गीकरण वाक्ध्वनयः सत्राः। स्वराः, व्यंजनाः, अन्ये च, अतिखण्डात्मकाः : तनावः, स्वरः, स्वरः, स्वरः, संधिः च; ध्वनि ध्वन्यात्मकता ।</p> <p>ख. शब्दः अर्थः च; वाक्भागाः, व्याकरणिकवर्गाः; शब्द निर्माणः प्रत्यय, समास, पुनर्गुण, शब्दावली निर्माण ।</p> <p>ग. वाक्यं तस्य घटकं च : सरलं, जटिलं, समासवाक्यं च; शब्दार्थ एवं व्यावहारिकता : शाब्दिक अर्थ-पर्यायवाची, विलोम शब्द। मेरोनिमी, व्याकरणिक अर्थ । वाक् कृत्यम्।</p>	15
III	<p style="text-align: center;">L2 इत्यस्मिन् मूलभूतसञ्चारकौशलम्</p> <p>क. एकं उच्चारणं श्रवणं च अवगमनकौशलम्</p> <p>ख. पठन-पठन-अवगमन-कौशलम्</p> <p>ग. लेखनप्रणाल्याः : वाक् लेखनम्, लेखनप्रणाल्याः प्रकाराः ।</p>	15

	घ. प्रभावी लेखनकौशलं, प्रभावी प्रस्तुति तथा भाषणकौशलं, सारांशीकरणं तथा पैराफ्रेजिंग कौशलम् ।	
प	<p style="text-align: center;">समीक्षात्मक पठन-चिन्तन-कौशलम्</p> <p>क. आलोचनात्मकचिन्तनस्य पठनस्य च घटकाः : उच्चस्तरीयसंज्ञानात्मकविकासः, आलोचनात्मकचिन्तनम्, समस्यानिराकरणं तथा तर्कसंगतजिज्ञासा ।</p>	15
	<p>सुज्ञावात्मक अभ्यास</p> <p>1- अभिलेखितं भाषणं शृणुत, तस्य वर्गीकरणं ध्वनिनाम् आधारेण कुर्वन्तुः स्वराः, व्यंजनाः, अन्ये चः नचतैमहउमदजंस : तनावः, स्वरः, स्वरः, स्वरः, सन्धिः च; ध्वनिक ध्वन्यात्मकता ।</p> <p>2- लिखितकार्यतः वाक्यानां तेषां घटकानां च सरलं, जटिलं, समासवाक्यं च इति विश्लेषणं कुर्वन्तु ।</p> <p>3- कस्मिन् अपि सन्दर्भे स१ तथा स२ इत्येतयोः भाषासंरचनायाः तुलनां विश्लेषणं च कुर्वन्तु (लदजंगम 'मउंदजपवे उवतचीमउम 'दक 'वनदक)</p> <p>व्यवहारस्य सुज्ञावात्मकः प्रकारः अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्यापनार्थं अनतरक्रियाशीलव्याख्यानानां, पाठ्यक्रमस्य, व्यावहारिकस्य च मिश्रणं भवति यथा चर्चा, भूमिकानिर्वाहः, परियोजना, अनुकरणं, कार्यशालाः, भाषा-जागरूकता-क्रियाकलापाः च। शिक्षणस्य अभिप्रायः अस्ति यत् कक्षायाः अन्तः चर्चा, छात्राणां मध्ये समीक्षात्मकचिन्तनस्य/समस्यानिराकरणक्षमतानां विकासः, शिक्षणस्य गहनतरदृष्टिकोणः भवति तथा च तासु परिस्थितिषु अपि केन्द्रीभूता भविष्यति यत्र अस्माकं दैनन्दिनजीवने कश्चन कार्याणि निर्वहति स्यात् येषु भाषाकौशलस्य स्वाभाविकं एकीकरणं भवति छात्राणां सत्रात् पूर्वं नियुक्ताः अध्यायाः/लेखाः पठितुं अपेक्षिताः सन्ति तथा च पाठ्यक्रमे छात्राणां सक्रियभागीदारी आवश्यकी भवति।</p> <p>सुज्ञावात्मकः मूल्याङ्कनविधिः शिक्षिकायाः मूल्याङ्कनं मुख्यतया परीक्षणस्य तथा परीक्षणप्रकारस्य, समूहकार्यस्य परियोजनायाः च बैटरी इत्यस्य उपयोगेन भाषाविज्ञानस्य संचारकौशलस्य च मूल्याङ्कनस्य आधारेण भविष्यति।</p> <p>सुज्ञावात्मक पठनसामग्री शिक्षकाः शिक्षिकाणां आवश्यकतानुसारं शिक्षणसामग्री च पुस्तकानि/पाठानि सुचयितुं शक्नुवन्ति ।</p>	

Suggested Evaluation Method	
<p>Internal Assessment : 30 marks</p> <p>Class Participation : 5 marks</p> <p>Demonstration/Presentation/Quiz/Activities/ Viva-voce: 10 marks</p> <p>Mid-Term Exam: 15 marks</p>	<p>End Term Examination : 70 marks</p>
Part C – Learning Resources	
<p>सुझावाँक पठनसामग्री</p> <ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षकाः शिक्षिकाणां आवश्यकतानुसारं शिक्षणसामग्री च पुस्तकानि/पाठानि सुचयितुं शक्नुवन्ति । ● आटे, डी. जी. एवम् डोगरे (1980) टीचिंग ऑफ संस्कृत इन सैकेण्डरी स्कूल, बडौदा: आचार्य बुक डिपो । ● काले, एम. आर., हायर संस्कृत ग्रामर ● गवर्नमैन्ट ऑफ इण्डिया: रिपोर्ट ऑफ संस्कृत कमीशन । ● पाण्डे, आर. एस. (2000), संस्कृत शिक्षण, आगरा: विनोद पुस्तक मन्दिर । ● मित्तल, सन्तोष, संस्कृत शिक्षण, मेरठ: आर लाल बुक डिपो । ● मिश्र, प्रभाशंकर, संस्कृत-शिक्षण । ● बोक्लि एवम् पारसनिक, ए. न्यू एपरोच टू संस्कृत, पूना: लोक संग्रह प्रैस ● सफाया, रघुनाथ, संस्कृत-शिक्षण, चण्डीगढ़: हरियाणा साहित्य अकादमी ● सिंह, एस. डी. एवम् शर्मा (1999), संस्कृत शिक्षण, आगरा: राधा प्रकाशन मंडी शास्त्री एवम् शास्त्री, संस्कृत शिक्षण, जयपुर: राजस्थान प्रकाशन ● हुफरेकर द प्रोब्लम ऑफ टीचिंग ऑफ संस्कृत 	

SEMESTER-II

Part A – Introduction			
Subject	English		
Semester	II		
Name of the Course	Language II: English (as per 8 th Schedule of Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-204		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLOs):	<p>After completing the course ,student teachers will be able to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Define the need and importance of multilingualism, the relationship between multilingualism and scholastic achievement. 2. Demonstrate reading ,writing, listening, speaking, andthinking abilitiesinL2. 3. Recognizethelinkbetweenlanguageandmental skillsanddemonstratetheirknowledgeandskill s effectively forall purposes. 4. buildinter- personalrelationshipsandenhancesocialskills 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
Contact Hours	3	1	4
Max. Marks: 100		Time: 3 Hours	
Internal Assessment Marks: 30 Marks			
End Term Exam Marks: 70 Marks			

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Part B- Contents of the Course

Unit	Topics	Contact Hours
I	<p style="text-align: center;">Language, Society, and Learning</p> <p>A. Bi-/Multilingualism: Conceptual Understanding and Scholastic Achievements, Language Variation and Social Variation; Languages Versus Dialects, Cultural Transmission of Language, Language and Gender, Language and Identity, Language and Power, Constitutional Provisions and National Education Policy 2020.</p> <p>B. Language Acquisition and Language Learning. Language Learning from Mother Tongues to Other Tongues; Advantages of Learning other Languages; Language and Education, Notion of First Language, Second Language and Others.</p>	15
II	<p style="text-align: center;">Understanding Grammar</p> <p>A. Arbitrariness in Language; Classification Sessions of Speech Sounds. Vowels, Consonants, and Others, Suprasegmental: Stress, Pitch, Tone, Intonation, and Juncture; Acoustic Phonetics.</p> <p>B. Word and Meaning; Parts of Speech, Grammatical Categories; Word Formation: Affixation, Compounding, Reduplication, Vocabulary Building.</p> <p>C. Sentence and its Constituents: Simple, Complex, and Compound Sentences; Semantics and Pragmatics: Lexical Meaning- Synonymy, Antonymy. Meronymy, Grammatical Meaning. Speech Acts</p>	15

III	<p align="center">Basic Communication Skills in L2</p> <p>A. Pronunciation and Listening Comprehension Skills</p> <p>B. Reading and Reading Comprehension Skills</p> <p>C. Writing Systems: Speech and Writing, Types of Writing Systems.</p> <p>D. Effective Writing Skills, Effective Presentation and Speaking Skills, Summarizing and Paraphrasing Skills.</p>	15
IV	<p align="center">Critical Reading and Thinking Skills</p> <p>A. Components of Critical Thinking and Reading: High Order Cognitive Development, Critical Thinking, Problem Solving and Rational inquiry.</p>	15
Suggested Activities	<p>1. Listen to are corded speech and classify it based on sounds: vowels, consonants, and others; suprasegmental: stress, pitch, tone, intonation, and juncture; Acoustic phonetics.</p> <p>2. Analyze sentences and their constituents as simple, complex, and compound sentences from written work.</p> <p>3. Compare and analyze the language structure of L1 and L2 in any context (syntax semantics morpheme and sound)</p>	
Suggested Evaluation Methods		
<p>Internal Assessment: 30 Marks</p> <p>Class Participation: 05 Marks</p> <p>Demonstration/presentation/quiz/viva voice: 10 Marks</p> <p>Mid-Term Examination: 15 marks</p>		End Term Examination: 70

Part C-Learning Resources

- Donald L.Barnes(2001). Critical reading and thinking skills. Phoenix learning resources.
- Ingo Plag (2003). Word formation in English. Cambridge University Press
- ChristainChuenMengGoh, Rita silver (2006). Language Learning. Pearson
- P. KiranmaiDutt and GeethaRajeevan (2007). Basic communication skills. Cambridge University Press.
- Françoise Grellet (1981). Developing Reading Skills. Cambridge University Press.
- A.R. Kidwai, SherinShervani. Writing skills: Methods and Practice. Viva Books Originals.
- Martin Hewings (2013). Advanced English Grammar. Cambridge University Press.
- Raymond and Murphy (2009). Intermediate English Grammar. Cambridge University Press.

SEMESTER-II

Part A- Introduction			
Subject	Punjabi		
Semester	II		
Name of the Course	Language-II : Punjabi (As per the 8 th Schedule of the Constitution of India)		
Course Code	B24-ITP-205		
Course Code	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO) :	<p>ਕ੍ਰੈਡਿਟ : 4 ਅਧਿਕਤਮ ਅੰਕ : 100</p> <p>ਸਮੈਸਟਰ : ਛਾਂ (ਅੰਦਰੂਨੀ ਅੰਕ : 100)</p> <p>ਸਮਾਂ : 3 ਘੰਟੇ ਸਿੱਖਣ</p> <p>ਦੇ ਨਤੀਜੇ :</p> <p>ਕੌਰਸ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕ ਇਹ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ :</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈਵਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੇ, ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ● L2 ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ, ਸੁਣਨ, ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ, ● ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਹੁਨਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਉਂਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ, ● ਅੰਤਰ-ਨਿਜੀ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ 1 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	3	1	4
	3	1	8
Contact Hours			
Max. Marks : 100	Time : 3 Hrs.		
Internal Assessment : 30 Marks			
End Term Exam : 70 Marks			

Instructions for Paper- Setter

Paper setter will set nine questions in all, out of which students will be required to attempt five questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 14 marks. There will be four short answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the four unit, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Part B- Contents of the Course

Unit	Content	Contact Hours
I	ਭਾਸ਼ਾ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ	15
	<p>A. ਦੋ/ਬਹੁਭਾਸ਼ੀਵਾਦ : ਸੰਕਲਪਿਕ ਸਮਝ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾਤਮਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ; ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬਨਾਮ ਉ ਪਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਚਾਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਲਿੰਗ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪਛਾਣ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 1</p> <p>B. ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣਾ1 ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣਾ; ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਢਾਂਚੇ; ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ, ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਹੋਰ 1</p>	
II	ਵਿਆਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ	15
	<p>A. ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮਨਮਾਨੀ; ਸਪੀਚ ਯੂ ਨੀਆਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੈਸ਼ਨ1 ਸਵਰ, ਵਿਅੰਜਨ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਸੁਪਰਸੈਗਮੈਂਟਲ : ਤਣਾਅ, ਪਿੱਚ, ਟੋਨ, ਯੂ ਨ, ਅਤੇ ਜੰਕਚਰ; ਯੂ ਨੀ ਯੂ ਨੀ ਵਿਗਿਆਨ 1</p> <p>B. ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅਰਥ; ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਹਿੱਸੇ, ਵਿਆਕਰਨਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ; ਸ਼ਬਦ ਬਣਤਰ : ਅਫੀਕੇਸ਼ਨ, ਕੰਪਾਉਂਡਿੰਗ, ਰਿਫ਼ਪਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਬਿਲਡਿੰਗ 1</p> <p>C. ਵਾਕ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਤੱਤ : ਸਰਲ, ਗੁੰਝਲਦਾਰ, ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਵਾਕ; ਅਰਥ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ : ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਾਨਾਰਥੀ, ਵਿਰੋਧੀ1 ਮੋਰੋਨੀਮੀ, ਵਿਆਕਰਨਿਕ ਅਰਥ, ਸਪੀਚ ਐਕਟ1</p>	
III	L2 ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਚਾਰ ਹੁਨਰ	15
	<p>A. ਇੱਕ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਹੁਨਰ</p> <p>B. ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਹੁਨਰ</p> <p>C. ਰਾਈਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ : ਸਪੀਚ ਐਂਡ ਰਾਈਟਿੰਗ, ਟਾਈਪਿੰਗ ਸਿਸਟਮਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ 1</p> <p>D. ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲਿਖਣ ਦੇ ਹੁਨਰ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ</p>	

	ਬੋਲਣ ਦੇ ਹੁਨਰ, ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਹੁਨਰ 1	
IV	<p align="center">ਨਾਜ਼ੁਕ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਦੇ ਹੁਨਰ</p> <p>A ਕ੍ਰਿਟੀਕਲ ਥਿੰਕਿੰਗ ਅਤੇ ਰੀਡਿੰਗ ਦੇ ਕੰਪੋਨੈਂਟਸ : ਹਾਈ ਆਰਡਰ ਬੋਧਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ, ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ, ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ 1</p>	15
	<p align="center">ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਭਿਆਸ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਧੁ ਨੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰੋ : ਸਵਰ, ਵਿਅੰਜਨ ਅਤੇ ਹੋਰ; ਤਚਬਗਤਕਪਠਕਅਵ; : ਤਣਾਅ, ਪਿੱਚ, ਟੋਨ, ਜਅਵਰਅਵਜਰਅ, ਅਤੇ ਜੰਕਚਰ; ਧੁਨੀ ਧੁ ਨੀ ਵਿਗਿਆਨ 1 2. ਲਿਖਤੀ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਾਕਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਸਧਾਰਨ, ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਅਤੇ ਮਿ ਸਰਿਤ ਵਾਕਾਂ ਵਜੋਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ 1 3. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ :1 ਅਤੇ :2 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਤਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ (ਸੰਟੈਕਸ ਅਰਥ ਵਿਗਿਆਨ ਰੂਪ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼) <p>ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਮੌਡ</p> <p>ਇਸ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਲੈਕਚਰ, ਟਿਊਟੋਰਿਅਲ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਰਚਾ, ਰੋਲ ਪਲੇ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਸਿਮੂਲੇਸ਼ਨ, ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ-ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ। ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਡੂੰਘੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ/ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਏਕੀਕਰਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਧਿਆਏ/ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਰਸ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।</p> <p>ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਢੰਗ</p> <p>ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟੈਸਟਾਂ ਅਤੇ ਟੈਸਟ ਕਿਸਮਾਂ, ਗਰੁੱਪ ਵਰਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਬੈਟਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰੀ ਹੁਨਰ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਵੇਗਾ।</p> <p>ਸੁਝਾਅ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ</p> <p>ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ/ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।</p>	

Suggested Evaluation Method

Internal Assessment : 30 marks	End Term Examination : 70 marks
Class Participation : 5 marks	
Demonstration/Presentation/Quiz/ Activities/Viva-voce: 10 marks	
Mid-Term Exam : 15 marks	

Part C – Learning Resources

11	ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ।)	ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਪ੍ਰੀਤ ਸੰਸਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1991
21	ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ	ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1987
31	ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ	ਆਧੁਨਿਕ ਗੱਦਕਾਰ, ਕੁਲਦੀਪ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
41	ਕੁ ਲਵੰਤ ਸਿੰਘ	ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ : ਸੰਚਾਰ ਤੇ ਵਿਹਾਰ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
51	ਧਰਮਪਾਲ ਸਿੰਗਲ ਪਟਿਆਲਾ	ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ,
61	ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ।)	ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਕਲਾ ਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 1973
71	ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ	ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਬੰਧ : ਸਰੂਪ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1991
81	ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ (ਸੰਪਾ।)	ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2005
91	ਸੁਹਿੰਦਰਬੀਰ	ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ, ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
101	ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
111	ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
121	ਅਵਨਾਸ਼ ਕੌਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ : ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
131	ਸੁਹਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦਵੇਸ਼ਵਰ	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012
141	ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ	ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕਧਾਰਾ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟ੍ਰੱਸਟ, ਇੰਡੀਆ, 1999

15. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬਾ ਅਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1974
16. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ : ਪਛਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁੱਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2012
17. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਲੋਕਯਾਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

SEMESTER-II

Part A – Introduction			
Subject	Education		
Semester	II		
Name of the Course	Understanding India-II (Indian Ethos and Knowledge Systems)		
Course Code	B24-ITP-206		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLOs):	After the completion of the course, students will be able to: <ol style="list-style-type: none"> 1. recognize the vast corpus of knowledge traditions of India, while developing an appreciation for it. 2. apply their acquired research and critical thinking skills in multidisciplinary themes. 3 summarize and pass on their learnings to their students of different Indian traditions in an easily digestible manner. 4. Understand Ethics, Values, Culture- Lifestyle and Linguistic Traditions. 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	2	-	2
Contact Hours	2	-	2
Max. Marks: 50 Internal Assessment : 15 Marks End Term Exam: 35 Marks		Time: 1.5 hrs	

Part B- Contents of the Course		
<u>Instructions for Paper- Setter</u>		
<p>Paper setter will set five questions in all, out of which students will be required to attempt three questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 7 marks. There will be two short -answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the two units, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.</p>		
Unit	Topics	Contact Hours
I	<p>Philosophy, Ethics & Values: Schools of Philosophy and Science & Technology A. Vaishesika, Nyaya, Samkhya, Yoga, Purva Mimansa and Vedanta or Uttara Mimansa (theory and the major thinkers) – and Jain, Buddhist, and Charvak traditions. B. Vedanta: philosophical systems (Advaita, Vishishtadvaita, Dvaita). C. Ethics, morality, and social dilemma (including self-leadership) and their relevance in today’s time. D. Arithmetic and logic. E. Astronomy: India’s contributions to the world. F. Technology in the economy: agriculture, transportation, etc.</p>	15
II	<p>Culture- Lifestyle and Linguistic Traditions A. Food (regional cuisines, ayurvedic diet, food and festival, vegetarianism, Jainism in food, food and hospitality, and globalization). B. Clothes (traditional Indian clothing, textile arts, religious costumes, clothing status, clothing, gender, globalization in clothing). C. Sports (traditional Indian sports, martial arts, sports, and gender, sports & globalization). D. The lifestyle of Yoga; adapting ancient lifestyle – A path towards longevity. E. History of linguistics in India (conceptualizing ancient Indian linguistics, oral traditions, etc.), Language: Identity, culture, and History.</p>	15
Suggested activities	<p>Lectures will include learner-driven participatory sessions, and Guest lectures through experts and practitioners, such as fine arts and performing arts practitioners along with contemporary poets & writers of Indian literature.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tutorials will include Screening of documentaries and films followed by a discussion; Learner-driven discussions in the form of focus group discussions (FGDs), Socratic Discussions, etc.; • Debate/discussion can be organized to explain India’s Vaad tradition; discuss on how some of the ancient methods of teaching are relevant in today’s time; discussions that help Identify ethical dilemmas in daily lives and understanding the importance of ancient ethics and values to resolve them. 	

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 15 Marks Class Participation: 4 Marks Seminar/presentation/assignment/quiz/activities/Viva-voce: 4 Marks Mid-Term Exam: 7 Marks	End Term Examination: 35 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1- Mahadevan.B,Pavana.R.N & Bhat.V.R (2023), Introduction to Indian Knowledge System (Concepts and Applications),PHI Learning Private Limited Delhi -110092 Pages 413. 2- POLS-701C-Ancient Indian Political Thought – [Political Science – Studocu) 3- Ancient Indian political thought: A critical appraisal (journalofpoliticalscience.com) 4- Kapoor, Kapil – Indian Knowledge Systems (iitgn.ac.in) 5Kapoor, Kapil.- Indian_Knowledge_Systems- pdf (iitgn.ac.in) 6- IKS: Exploring India’s Knowledge Traditions Iitgn News 7- Ghai, Pankja, Vidyanidhi Publication - Sanskrit me Rajnaitik Chintan-	

SEMESTER-2

Part A-Introduction			
Subject	Education		
Semester	II		
Name of the Course	Teacher and Society		
Course Code	B24-ITP-207		
Course Type	AEC/VAC		
Course Learning Outcomes (CLO):	<p>After completion of the course, student teachers will be able to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. examine the relationship between teacher beliefs, values, character, life history, social and cultural context and teaching critically, 2. explain the teacher roles and characteristics; the personal and professional self; the teacher as a communicator, the charismatic influencer, the reflective practitioner, competent, learner and much more and their significant role in nurturing the posterity. 3. demonstrate an ability to critically reflect on personal and collective practice so as to improve learning and teaching, 4. conceptualize teacher agency, its individual, contextual, and structural dimensions and how it gets impacted and in turn shapes education. 		
Credits	Theory	Tutorial	Total
	2	-	2
Contact Hours	2	-	2
Max. Marks: 50 Internal Assessment : 15 Marks End Term Exam: 35 Marks	Time: 1.5 hrs (Theory)		

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper Setter

Paper setter will set five questions in all, out of which students will be required to attempt three questions. Q. No 1 will be compulsory and will carry 7 marks. There will be two short - answer type Questions of 3.5 marks each to be selected from the entire syllabus. Two long answer type questions will be set from each of the two units, out of which the student will be required to attempt one question from each unit. Long- answer type questions will carry 14 marks each.

Unit	Content	Contact Hours
I	<p align="center">Understanding and Nurturing Teacher for Human Flourishing</p> <p>A. Exploring the Personal and General Social Context of Teacher: Life History, Teacher Beliefs, Values and Aspirations, Diverse Identities, Social Contexts and Commitment to Learning and Education.</p> <p>B. Exploring the Professional Teacher: Qualifications, Education in teaching, Attitude, Experience and Exposure.</p> <p>C. The Charismatic Teacher, the Communicator Teacher, The Missionary Teacher, The Competent Practitioner, The Reflective Practitioner, The Learning Teacher.</p> <p>D. Teaching: One profession, many roles</p> <p>E. Teaching Character: Nurturing Teachers for Human Flourishing.</p>	15
II	<p align="center">Role of Teacher in shaping Education Systems and Society of Tomorrow</p> <p>A. Concept of Teacher Agency.</p> <p>B. Individual, Cultural and Structural Dimensions of Teacher Agency.</p> <p>C. Challenges and Issues in fostering Teacher Agency: Non-academic engagements, Systemic apathy, Policy and Practice gaps and others.</p> <p>D. Role of Teacher in shaping the educational policy, practice, and reforms</p> <p>E. Being a Critical Teacher: Raising debates around rapid technological advancement and impact on individual, family and social life.</p>	15
Suggested Activities	<p>1. Case study of any one teacher education Institution.</p> <p>2. Write a biography of any one of your favourite teachers/ Educationists.</p> <p>3. Any other project assigned by HEI.</p>	
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 15 Marks Class Participation: 4 Marks Seminar/presentation/assignment/quiz/activities/ Viva-voce: 4 Marks Mid-Term Exam: 7 Marks		End Term Examination: 35 Marks

Part C- Learning Resources

Suggested Readings

- Ball, S. J. (2012). *Global Education Inc: New policy networks and the neo-liberal imaginary*. Routledge.
- Biesta, G. (2016). *Good education and the teacher: Reclaiming educational professionalism*. In J. Evers & R.
- Brasche, I., & Harrington, I. (2012). *Promoting teacher quality and continuity: tackling the disadvantages of remote Indigenous schools in the Northern Territory*. *Australian Journal of Education*, 56(2), 110-125.
- Geiger, T., & Pivovarova, M. (2018). *The effects of working conditions on teacher retention*. *Teachers and Teaching*, 24(6), 604-625.

*Syllabi of DC/IDC (CC-B2, CC-C2 and CC-D2) will be same as approved for Core Course of respective subject in UG Programmes.